Actieblad — Juni 1993, 104 de jaargang, nr. 3

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

Alternatieve tandheelkunde (slot)

Over het "zwart maken" van amalgaamvullingen

Tandheelkunde is een praktisch, ambachtelijk vak en wordt in ons land over het algemeen op hoog niveau beoefend. De opleiding tot tandarts is universitair en dat lijkt nuttig omdat zich ook in de tandheelkunde nieuwe ontwikkelingen aandienen waarover de praktiserend tandarts zich zelfstandig een eigen oordeel moet kunnen vormen. Een academisch denkniveau kan daarbij waardevol zijn. Maar, net als in de geneeskunde, veel zal de medicus-practicus laten afhangen van de wijze waarop de academische tandheelkunde en de wetenschappelijke vereniging en haar tijdschriften tegen nieuwe technieken aankijken. Het is daarom niet alleen van belang om, zoals wij eerder deden, kwakzalvende tandartsen als Neelissen, Bong, Meering, Oudhof en van Eijkelenborg-Hill aan de kaak te stellen, maar nog interessanter is het om eens te zien hoe de tandheelkundige "scientific community" aankijkt tegen de thans in opmars zijnde alternatieve methoden in de tandheelkunde.

Wij moeten daarvoor te rade bij het *Nederlands Tijdschrift voor Tandheelkunde* (NTT), dat het officiële wetenschappelijk tijdschrift is, en veel minder bij het redactioneel zwak geleide *Nederlands Tandartsenblad.* In het NTT van augustus 1992 stond een in dit verband relevant artikel waarin twee auteurs een medisch-ethische beschouwing gaven over "Het behandelingsadvies van een acupuncturist", die aan een patiënte met multiple sclerose had geadviseerd om kwalitatief goede amalgaamvullingen uit het gebit te laten verwijderen.

De vrouw werd geplaagd door hardnekkige hoofdpijnen. Wij lazen het artikel van Strijbos (filosoof, verbonden aan de VU) en Eijkman (tandarts, verbonden aan de ACTA, het academisch Centrum van de Amsterdamse universiteiten) met stijgende verbazing. Uit de strekking van hun artikel blijkt namelijk dat de vaderlandse officiële tandheelkunde inmiddels bereid is om alternatieve geneeswijzen welwillend te beschouwen als serieuze behandelingsalternatieven en dat zij deze praktijken niet herkent als warhoofdige c.q. misdadige kwakzalverijen.

Advies van acupuncturisten!

In het artikel werd gesteld, dat de tandarts verplicht is zich te laten leiden door zijn eigen professionele normen en niet op verzoek van een patiënt een voor het gebit schadelijke behandeling zou moeten uitvoeren. Hij mag dan ook zeker geen adviezen van acupuncturisten overnemen. De auteurs stellen vervolgens, dat dit bij de "niet onbekende figuur van de tandarts-acupuncturist" enigszins anders ligt. Zij doen de aanvechtbare uitspraak dat een tandarts die acupunctuur toepast "natuurlijk nog geen kwakzalver is"! Volgens hen laten deze tandartsen zich natuurlijk ook in hun handelen begrenzen door het "voor de tandheelkunde geldende professionele kader" (o, ja?).

En dan volgt een zeer merkwaardige conclusie: Inderdaad staat wetenschappelijk vast dat er geen voordeel te verwachten is van verwijdering van de amalgaamvullingen bij deze patiënte. Maar niet vergeten mag worden dat dit naar de aard van de wetenschap een gegeneraliseerde uitspraak is, die als zodanig niet van toepassing behoeft te zijn op elk individueel geval. Er zijn gevallen bekend waarin het verwijderen van amalgaam, althans tijdelijk, geleid heeft tot het verdwijnen van bepaalde klachten bij patiënten.

Op grond daarvan adviseren de auteurs om in dit geval het verzoek van de vrouw te honoreren, dat alles na voldoende uitleg etcetera.

Hoofdpijnlijders, pas op!

Gelukkig bleef dit verontrustende verhaal niet onweersproken. In de editie van januari 1993 werd een ingzonden reactie van de eveneens aan de ACTA verbonden dr. A.H.B. Schuurs geplaatst waarin hij stelling neemt tegen de opvatting van de auteurs. Hij verwijst naar artikelen over de psychosomatische kenmerken van patiënten, die over hun amalgaamvullingen klagen en op de schadelijkheid van het verwijderen van goede amalgaamvullingen. Vervolgens verwijt hij de tandartsen-acupuncturisten (die hij overigens prijst om hun "holistische benadering van de patiënt") dat zij totnogtoe verzuimd hebben hun methode wetenschappelijk te onderbouwen. Het nastreven van een placebo-effect door een ingrijpende behandeling wijst hij scherp af.

In hun naschrift klagen Strijbos en Eijkman over het "voorspelbare karakter" van de ingezonden reactie. Zij blijven hun gevaarlijke standpunt handhaven en verwijzen daarbij naar wetenschapsfilosofische drogredenen, waarin voor de waarde van de acupunctuur een eigen territoir wordt geclaimd buiten de tandheelkundige professionele normen. De uiteindelijke rechtvaardiging vinden zij in de "uiterste situatie van deze patiënte", die door gangbare medische behandeling niet van haar hoofdpijn verlost was kunnen worden. Voor een tandarts is confrontatie met een dergelijke patiënte misschien uitzonderlijk, maar hardnekkige hoofdpijn is een veelvuldig voorkomend euvel en God verhoede dat alle hoofdpijnlijders in de handen vallen van tandartsen met Voll-apparatuur of andersoortige, onder de vlag van het holisme varende, distinctiedrift!

Aanval van kwakzalvers op amalgaam

In de aflevering van februari 1993 kritiseerde Zijp op soortgelijke wijze de strekking van het artikel. Hij wijst er o.a. op, dat de controlerend tandarts in zijn regio het kennelijk al nodig heeft gevonden een expliciete verordening te schrijven, waarin nadrukkelijk wordt gesteld dat het verwijderen van amalgaam op onvoldoende gronden (lees: na focusdiagnostiek met behulp van electro-acupunctuur) niet voor vergoeding in aanmerking komt. De auteurs komen in hun naschrift niet verder dan te wijzen op de onzekerheden, die de wetenschap in het algemeen met zich meebrengt en daaraan zou de tandheelkunde nog moeten wennen. Zij constateren voorts hoe gevoelig de problematiek rond de vervanging van amalgaam ligt.

Uit de opstelling van Strijbos en Eijkman, die beiden niet bekend staan als aanhangers van alternatieve denkbeelden, valt te concluderen, dat alternatieve opvattingen in de tandheelkunde ken-

(vervolg op pag. 2)

Inhoud

C.N.M. Renckens: Alternatieve tandheelkunde (slot) ... 1
Yin-Yangeritis (Gerrit Komrij) ... 2
Zieke bossen niet gebaat bij homeopathie! ... 2
C.P. van der Smagt: Een voorbeeldig memorandum ... 3
Prof. dr. H. Timmerman: De homeopathische kat ... 5
De mythe van de weldadige natuur ... 6
Nieuwe ziekten, nieuwe geneeswijzen ... 7

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij
Opgericht 1 januari 1881
Correspondentie-adres: Bergse Dorpsstraat 101
3054 GC Rotterdam; tel. 010-4187149

Bestuur:
Voorzitter: C.N.M. Renckens, Hoorn
Secretaris: I.A. van de Graaff, Rotterdam
Penningmeester: dr. H.A.M. Voorbij, Zwolle
Leden: drs. P.C. Bügel, Groningen; mr. Th. Douma, Haarlem; C.P. van der Smagt, de Bilt; prof.dr. H. Timmerman, Voorschoten; D. Uitterdijk, Medemblik; W.M. Veenema, Joure
Adviserende leden: S. Lelie, Middelburg; prof.dr. F.A. Nelemans, Duivendrecht
Redacteur: J.Th. Balk, Keverberg 54, 1082 BE Amsterdam.
Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.
Abonnement: *f* 35 per jaar.

Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Zwolle.
De contributie bedraagt thans minimaal f 40 zulks met inbegrip van het abonnement op het Actieblad tegen de Kwakzalverij; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 100.

(vervolg van pag. 1)
nelijk nog gemakkelijk het voordeel van de twijfel krijgen toebedeeld. Dezelfde conclusie kan getrokken worden uit het verschijnen van een serie artikelen over amalgaam in het NTT van januari 1993. Ze zijn van de hand van de eerder genoemde Schuurs en hun directe aanleiding lijkt te liggen in het feit, dat kwakzalvers (acupuncturisten, biologische tandartsen en orthomoleculairen) de aanval op het vanouds beproefde materiaal hebben geopend.

Beruchte Amerikaanse aanpak

Schuurs wijst erop dat in de VS en in Zweden de commotie over het amalgaam nog aanzienlijk groter is dan in ons land. In een berucht geworden "60 Minutes-show" op de Amerikaanse televisie (19 december 1991) werden "genezingen" getoond van de "amalgaamziekte". Dat betrof o.a. een op krukken steunende vrouw, die na verwijdering van alle amalgaamvullingen vlot wandelend de praktijkruimte verliet en diezelfde avond nog uit dansen kon gaan!

De indruk, die al deze opwinding in tandheelkundig Nederland wekt, is dat men daar nog onwennig en tamelijk tolerant tegen deze nieuwe kwakzalverijen aankijkt. Ook al doen ze vreemde dingen, de collega-tandartsen worden nog altijd als volwaardige collega's beschouwd en aan hun morele integriteit of verstandelijke vermogens wordt nergens getwijfeld. Ook de NMT heeft een terughoudend standpunt over alternatieve tandartsen en van optreden tegen deze vakbroeders is al helemaal geen sprake. Gehoopt mag worden dat dat snel gaat veranderen en dat het niet zo lang gaat duren als bij de KNMG, die ook lange tijd een tolerante positie innam ten opzichte van de dwalende vakbroeders, totdat de affaire Van der Smagt een eind maakte aan die situatie en er in 1991 nieuwe gedragsregels voor KNMG-leden werden geformuleerd, die sterke beperkingen opleggen aan alternatieve praktijken.

Een dergelijke respons van de professie op dit nieuwe fenomeen lijkt ook in de tandheelkunde zeer wenselijk, want de intercollegiale toetsing en controle is bij de bijna uitsluitend solistische werkzame tandartsen van nature toch al niet sterk ontwikkeld. Ook de NMT zou in zijn gedragsregels expliciet bepalingen moeten opnemen om de patiënt en de goede naam van de tandheelkunde te beschermen.

En als dat te lang duurt, dan zou het ons inziens wenselijk zijn om deze praktijken ook eens aan de tuchtrechter voor te leggen. Artikel 2 van de Medische Tuchtwet luidt niet voor niets:

Een tandarts, die zich schuldig maakt aan handelingen, die het vertrouwen in de stand der tandartsen ondermijnen, (.......) waardoor ernstige schade ontstaat voor een persoon, te wiens behoeve hem tandheelkundige raad of bijstand gevraagd wordt of aan wie hij die raad of bijstand verleent, of die in de uitoefening van de tandheelkunst blijk geeft van grove onkunde, kan (.......) worden onderworpen aan een van de maatregelen, vermeld in artikel 5.

Deze tekst laat aan duidelijkheid toch werkelijk niets te wensen over.

C.N.M. Renckens

(Bij het schrijven van de serie artikelen over kwakzalverij in de tandheelkunde heb ik veel steun gehad van W. Zijp, tandarts te Enkhuizen. Ik dank hem daarvoor hartelijk.)

Zieke bossen niet gebaat bij homeopathie

"Mede dankzij uw subsidie zal het onderzoeksverslag van het Louis Bolk instituut over enkele jaren eenzelfde meewarige reactie oproepen als het aardstralenonderzoek uit de jaren vijftig. Overheidssteun voor wetenschappelijk onderzoek kan zinvol zijn, zelfs als stoutmoedige hypothesen worden getoetst. Als echter aan dergelijk onderzoek aantoonbaar onjuiste vooronderstellingen ten grondslag liggen, dan houdt subsidiëring ervan op zinvol te zijn, maar verwordt tot een ondoordachte en onverantwoorde verspilling van gemeenschapsgeld ten bate van modieus obscurantisme. En daartegen richt zich onze verontwaardiging."

Aldus de slotalinea van een brief waarmee het bestuur van de Vereniging tegen de Kwakzalverij zich op 18 mei 1989 richtte tot het College van Geduputeerden van Gelderland. Dat had besloten een

YIN-YANGERITIS

Het is altijd een pijnlijk moment wanneer iemand die we net hebben leren kennen en die we niet eens onsympathiek vinden - iemand met wie het ons goed praten, drinken en eten lijkt - ons midden in het gesprek, zonder enige waarschuwing vooraf, vraagt "welk sterrenbeeld je bent". Het is de stereotiepe vraag - de steno van het jargon - die de would-be insider op een verder gezellige avond op ons afvuurt opdat wij hem vertellen onder welk sterrenbeeld we in langvervlogen tijden ter wereld zijn gekomen, met opgave graag van ascendant-zus en ascendant-zo, en de ingedikte, samenzweerderige formulering sluit al bij voorbaat uit dat we de vrager met een schouderophalen of een verbaasde blik afwimpelen.

Dan begint het gestuntel over stier en maagd en waterman, met een lichte toets van de schorpioen en het streepje boogschutter dat erdoorheen loopt. Of dat we "eigenlijk" als ram zijnde voor driekwart een kreeft zijn of als maagd compleet een steenbok, allemaal vanwege een of ander dominant huis, een assertieve ascendant of god mag weten wat. "Nee maar!" "Net als ik." "Had ik het niet gedacht." "Precies mijn zuster." "Ik wist het al toen ik je zag." "Typisch!" En dat soort ellendigheden meer.

De ontluikende relatie is in de kiem gesmoord. Het zal nooit meer goed komen. Je hebt weliswaar niet botweg geantwoord dat die godganselijke wichelarij je niet één mallemoer interesseert of dat je een zebra bent met een gevlekte gnoe als ascendant, maar je gesprekspartner is in je achting ineengeschrompeld tot een nulliteit en je weet dat je hem of haar (het is meestal een haar) in het vervolg naarstig zult ontlopen.

subsidie van *f* 77.000,- toe te kennen aan een antroposofisch onderzoeksinstituut, dat een onderzoek wilde instellen naar de waarde van Biplantol D 90 bij de behandeling van het zieke bos. Andere subsidiegevers waren het Prins Bernhard Fonds, het ministerie van VROM en het ministerie van Landbouw en Visserij. In totaal heeft het project zo'n *f* 175.000,- gekost. In het Actieblad van september 1989 werd enige aandacht aan deze affaire besteed.

Inmiddels kunnen wij vaststellen of de in onze brief aan G.S. van Gelderland neergelegde voorspelling inderdaad is uitgekomen. In november 1992 verscheen het onderzoeksrapport *De invloed van het homeopathische middel BIPLANTOL in gebruik met minerale mest en kompost op opstanden van zomereik en groene den*, van de hand van Ir. Hans A.C. Andeweg. Het is een 82 pagina's zeer gedetailleerd verslag van het effect van het kwakzalversmiddel op het door zure regen aangetaste zieke bos. Het bevat statistiek en chemische analyse alsof het om een serieus wetenschappelijk onderzoek gaat.

Kwam er een molecuul in 't bos?

Het werd ons weer eens vreemd te moede, toen wij ons realiseerden hoeveel inspanning, oprechtheid en deskundigheid in dit soort onderzoek wordt gestopt, terwijl de grondhypothese volstrekt absurd is. Men dient zich namelijk te realiseren, dat het gebruikte middel in een verdunningsgraad werd toegepast, die ver submoleculair is: D 90! De kans, dat er ook maar één molecule van het mengsel over welks samenstelling overigens zeer geheimzinnig wordt gedaan, in het bos terecht is gekomen is daarmee vrijwel nihil.

De conclusies staan vermeld op pagina 53. Het luidt daar: "Er kan in dit stadium van het onderzoek niet geconcludeerd worden, dat Biplantol op korte termijn (twee tot drie jaar) de vitaliteit van het Nederlandse bos structureel verbetert. Daarvoor zijn de gemeten effecten te klein. Anderzijds zijn er wel positieve en significante behandelingseffecten vastgesteld, waaruit de werking van Biplantol blijkt. Het onderzoek dient voortgezet te worden om lange termijn effecten te leren kennen. Hoogstwaarschijnlijk kan een grotere effectiviteit van Biplantol bereikt worden door het middel in andere potenties toe te dienen. Dit kan eveneens onderwerp van vervolgonderzoek zijn." Kortom, de gebruikelijke platitudes over wetenschappelijk onderzoek, dat op niets is uitgelopen.

De auteur heeft zijn dienstverband bij het Louis Bolk instituut inmiddels beëindigd, maar wenst in zijn voorwoord degenen, die zijn werk wellicht zullen voortzetten veel succes. Het is inspirerende en leerzame arbeid en de ingenieur heeft er persoonlijk veel van opgestoken. Of een en ander voor politici-subsidieverleners ook leerzaam is geweest, dat valt te betwijfelen. Voorlopig heeft de belastingbetaler weer eens het nakijken.

Een voorbeeldig memorandum over alternatieve therapieën

Van oudsher mogen alternatieve geneeswijzen zich bij onze oosterburen in nog grotere populariteit verheugen dan in Nederland. Het is dan ook niet ondenkbaar dat, mede gezien het toelatingsbeleid met betrekking tot geneesmiddelen, Duitse geneeskunde-studenten in de nabije toekomst examen zullen moeten doen in de beginselen van natuurgeneeswijze en homeopathie. De "Deutsche Gesellschaft für Pharmakologie und Toxikologie" (DGPT) verzet zich hiertegen en publiceerde eind 1992 een memorandum over alternatieve medicamenteuze therapieën. Hierin worden kort de principes van homeopathie, antroposofische geneesmiddeltherapie en fytotherapie beschreven, gevolgd door een aantal voorschriften voor farmacologen die betrokken zijn bij het onderwijs en bij wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van alternatieve behandelmethoden.

Legio is het aantal mensen dat ons met zulk astrologisch of anderszins spiritistisch gekakel al meteen bij de eerste kennismaking desillusioneert. We denken met vriendelijke mensen van doen te hebben met wie we in alle vrede een boom kunnen opzetten over het genot van sigaren, oude aftelrijmpjes, wielrennen en vraagstukken van oorlog en vrede, maar al bij het begin vallen ze door de mand omdat ze ons ongevraagd een plezier denken te doen met hun mening over de onzienlijke, rookpluimachtige contreien van de geest. Het beste wat ons bij dergelijke confrontaties nog kan overkomen is dat de gesprekspartner ons meedeelt dat hij of zij (meestal is het een zij) gedachten kan lezen. Dat bespaart ons voor de rest van de avond in elk geval de moeite iets terug te hoeven zeggen.

Wie liefhebbert in vage aangelegenheden terroriseert daar meestal het gesprek mee. Geen koetje of kalfje valt nog binnengaats te trekken als het gesprek eenmaal de wending van het Hogere heeft genomen. Dan is er weer een slonsje dat heeft ontdekt dat er heel veel yin en, verdomd, ook behoorlijk wat yang in de wereld is, en het hele verdere gesprek worden we vergast op een wereldbeeld dat van yin en yang aan elkaar hangt. En de sterrenbeelden dan? probeer je vertwijfeld. Ook die zijn, mind you, niets dan yin en yang.

Uit verdwenen, verre of niet begrepen culturen en godsdiensten wordt zo'n beetje geplukt wat in de kraam te pas komt - slogans in plaats van de ziel - en die voddenbaal wordt ons vervolgens voorgeschoteld als de spil waarom de wereld draait. Zo is er veel yin en yang in Galamadammen, maar in Surhuisterveen zweert men bij yoga. Er zijn Meppelse hindoes, in Zeeuws-Vlaanderen daarentegen viert de voodoo hoogtij. In alle polders, provincies en meierijen sterft het van de boogschutters, kreeften en maagden.

Mystiek op z'n janboerenfluitjes. Hollanders rijden niet op een kameel het café De Rustende Jager binnen, ze prakkezeren er niet over met een puntmuts op als een derwisj door de Dorpsstraat te dansen, maar waarom dan wel die oriëntaalse geheimtaal? Ze hebben in hun polders aan de gereformeerde zondeval, aan de roomse carnavalsviering en aan Jehova's eigen Wachttoren waarachtig genoeg. Die bieden ons een betere verklaring van het raadsel van hun bestaan - van hun hanebalken, hun handelsgeest, hun zweetlucht.

Gerrit Komrij

Naschrift

"Ik ben niet goed bij mijn hoofpht, daarom krijg ik de hoofdprijs", aldus Gerard Reve in 1969 in een brief aan een van zijn vrienden. Reve ontving in dat jaar de belangrijkste staatsprijs voor Nederlandse letterkunde, de P.C. Hooftprijs, uit handen van Marga Klompé. De P.C. Hooftprijs 1993, dit jaar in de categorie beschouwend proza, is toegekend aan Gerrit Komrij. De jury eert daarmee een schrijver, die een veelzijdig oeuvre op zijn naam heeft. Zijn essay Ying-Yangeritis, hierboven met toestemming van de uitgever afgedrukt, is afkomstig uit zijn in 1989 verschenen boek *Humeuren en Temperamenten*, waarin de schrijver een "encyclopedie van het gevoel" heeft geschreven. De literatuurcriticus Carel Peeters schreef over Komrij: "De natuurlijke vijanden van Komrij zijn de onverschilligen, de kleurlozen, de sentimentelen, de bureaucraten, de braven van professie, de kwakzalvers in ideologie en taal, de meegaanden. Het zijn degenen zonder lading, en zolang zij bestaan en Komrij tegen ze schrijft zal hij nooit geannexeerd kunnen worden, zij stoten elkaar af als in een chemische reactie. Deze natuurlijke vijanden zijn alleen in de weer met sentimentele illusies over geluk."

Hieronder volgt een korte samenvatting van het stuk:

Homeopathie, vijf principes

De homeopathie, gegrondvest door de Duitse arts Samuel Hahnemann (1755-1843), berust op vijf principes:

1. **Vitalisme.** Ziekte en genezing zouden verschijnselen zijn van immateriële aard, die niet gehoorzamen aan de wetten die gelden voor de dode natuur. Tegenwoordig weten we echter dat alle biologische fenomenen, zelfs psychosomatische, gebonden zijn aan biochemische processen.
2. **Het ziektebeeld.** De geneesmiddelkeuze wordt in de homeopathie uitsluitend bepaald door de symptomatologie van de ziekte en niet door de oorzaak, aangezien deze in Hahnemanns tijd nog van geen enkele ziekte bekend was. Tegenwoordig is een symptomatische behandeling ontoelaatbaar wanneer een oorzakelijke therapie voorhanden is.
3. **Similiaprincipe.** Elk middel dat bij gezonden bepaalde symptomen oproept, kan een ziekte met gelijkende symptomen genezen. De moderne farmacologie leert dat dit verschijnsel zeldzaam is (bijv. digitalis) en bovendien slechts schijnbaar. Hier komt nog bij, dat uit onderzoek bij gezonden is gebleken dat homeopathische middelen meestal niet de werking hebben (het geneesmiddelbeeld) die er door homeopaten aan wordt toegeschreven.
4. **Potentiëring.** Door schuddend verdunnen (of verwrijven) van een middel neemt de geneeskracht toe. In Hahnemanns tijd geloofde men algemeen dat materie oneindig deelbaar was. Bovendien berustte de werking van geneesmiddelen volgens Hahnemann op een immaterieel beginsel. Thans weten we dat tal van homeopathische middelen geen enkele molecuul van de oorspronkelijke stof meer bevatten. Moderne homeopaten menen dat de geneeskracht van het middel door het schudden op geheimzinnige wijze in het oplosmiddel is overgegaan.
5. **Monotherapie.** Hahnemann stelde de eis dat een zieke slechts met één middel tegelijk mocht worden behandeld, niet beseffend dat plantenextracten meestal verscheidene werkzame stoffen bevatten. Met deze voorwaarde stond Hahnemann overigens dichter bij de huidige reguliere voorschrijfpraktijk dan moderne homeopaten met hun onoverzichtelijke combinatiepreparaten.

Samenvattend kan worden gezegd dat de homeopathische beginselen goed passen bij het kennisniveau aan het eind van de 18e eeuw. Thans zijn deze ideeën achterhaald. De huidige homeotherapeutica worden voorgeschreven op verkeerde gronden (similiabeginsel) en in een verkeerde dosis (te laag).

Antroposofische therapie

Anders dan de homeopathie, waarvan de principes in Hahnemanns tijd niet in strijd waren met de toenmalige kennis van de natuur, is de antroposofische therapie van Rudolf Steiner (1861-1925) van het begin af gefundeerd geweest op levensbeschouwelijke uitgangspunten. Antroposofische geneesmiddelen, die slechts in de natuur te vinden zijn, werken niet door middel van (bio)chemische reacties, maar op een metafysische wijze. De keuze van de middelen wordt bepaald door een mystieke symboliek, stammend uit een middeleeuwse visie op de natuur.

Fytotherapie

De moderne farmacologie is uit de kwalitatieve beschrijving en de kwantitatieve analyse van geneeskrachtige planten voortgekomen. Historisch gezien bestaat er dan ook geen tegenstelling tussen fytotherapie en de hedendaagse farmacologie. De bewering dat de combinatie van werkzame stoffen in planten zodanig is dat ongewenste nevenwerkingen worden geblokkeerd terwijl de gewenste, genezende werking juist wordt versterkt, mist echter elke grond. Ook is er geen reden om, zoals fytotherapeuten doen, aan de natuur een bijzondere geneeskracht toe te schrijven. Daarentegen hebben fytotherapeutica juist het nadeel dat het gaat om mengsels van werkzame stoffen in variabele verhoudingen, met vaak onduidelijke interacties. Fytotherapeutica zijn beslist niet vrij van nevenwerkingen, maar hebben, integendeel, vaak meer ongewenste effecten dan vergelijkbare synthetische middelen.

Alternatieve artsen en hun patiënten zijn overtuigd van de werkzaamheid van hun methode. "Genezingen" met onwerkzame middelen kunnen door een samenspel van verschillende fenomenen worden verklaard. Ten eerste kan een verbetering tijdens de behandeling het gevolg zijn van een natuurlijk genezingsproces. Ten tweede speelt het placebo-effect een belangrijke rol. De resultaten van klinisch-farmacologische en experimentele studies die niet volgens moderne, strenge methoden zijn uitgevoerd, weerspiegelen vaak de verwachtingen van de onderzoekers. Dit is ook uit regulier onderzoek bekend. In dit licht moeten ook de enkele in vitro resultaten met extreem sterke verdunningen worden gezien (Benveniste).

Farmacologen zullen een confrontatie met homeopathie en antroposofische therapie in de toekomst niet kunnen ontlopen. De huidige leerboeken geven weliswaar een goed beeld van de moderne farmacologie, maar veelal ontbreekt een overzicht van de historische ontwikkelingen. In een dergelijk overzicht zou het archaïsche karakter van alternatieve therapieën duidelijk kunnen worden gemaakt en hun onwerkzaamheid ontmaskerd. Daarbij zou tevens duidelijk worden dat de farmacologie een dynamisch vak is, waarin men niet bij achterhaalde uitgangspunten is blijven staan.

Gezien de grote populariteit van de homeopathie zou in de toekomst wel eens de behoefte kunnen ontstaan naar meer onderzoek op dit gebied, ook met methoden die niet aan natuurwetenschappelijke criteria voldoen (hypothesevorming, herhaalbare resultaten en resultaten die onafhankelijk zijn van de onderzoeker). Farmacologen zullen zich hiertegen moeten verzetten. Wanneer onderzoek naar het effect van homeopathische/antroposofische medicamenten niet te vermijden blijkt, dan zullen de onderzoekers zich moeten bedienen van natuurwetenschappelijke methoden en ze zullen zich moeten verplichten samen te werken met wetenschappers uit erkende farmacologische instituten.

Bovendien wordt van farmacologen en toxicologen verwacht dat ze zich in het openbaar zullen verzetten tegen de verdere verbreiding van onwerkzame geneesmiddelen.

Aldus het voorbeeldige memorandum van de DGPT. Het zou mooi zijn wanneer andere wetenschappelijke verenigingen, ook in Nederland, dit prijzenswaardige voorbeeld zouden volgen.

C.P. van der Smagt

In: "Kunst en Wetenschap"

Ons bestuurslid, de heer C.P. van der Smagt heeft een uitvoerig artikel gewijd aan de homeopathie die gerekend moet worden "tot de belangrijkste onder de vele irrationele geneeswijzen die tegenwoordig zo populair zijn". Het artikel verscheen in het voorjaarsnummer van **Kunst en Wetenschap**, de kwartaaluitgave van de Stichting De Studenten Uitgeverij. Het betreffende nummer kan worden besteld via tel. 05175-31538 (Smidstraat 12, 8746 NG Schraard).

Gemalen tijgerbeenderen

De wereldmilieuconferentie van vorig jaar in Rio de Janeiro blijkt een welkome ruggesteun te zijn geworden in de strijd tegen de kwakzalverij. Eerder wezen wij op de bedreiging van de Afrikaanse neushoornstand, die geslachtofferd dreigt te worden voor de produktie van het neushoornpoeder. Recent heeft nu de Chinese regering, overigens na lang aandringen Indiase regering, besloten de verwerking van gemalen tijgerbeenderen in traditionele geneesmiddelen te verbieden. Het populaire middel was in China zo veel gevraagd, dat de Indiase tijger erdoor met uitroeiïng werd bedreigd. Waarschijnlijk zal er nu aan de jacht op deze dieren een einde komen.

Homeopathische kat heeft beslist meer dan zeven levens...

De truc van Benveniste werkt ook in Nederland niet

Alweer zo'n vijf jaar geleden baarde Benveniste twee keer opzien. Met een sterk verdund antiserum tegen IgE zou hij het verdunningsprincipe van de homeopathie hebben bewezen. Dat was één keer. De tweede keer was minder plezierig voor Benveniste: hij werd als een wetenschappelijke charlatan ontmaskerd.

En nu Van Wijk

Onlangs publiceerde een Nederlandse researchgroep onder leiding van Van Wijk resultaten van experimenten volgens de door Benveniste aangegeven methodiek; Van Wijk, medewerker van de Universiteit van Utrecht, verdedigt alternatieve principes intensief. De resultaten werden o.m. gepubliceerd in Experentia (48, 504-508, 1992). Het siert Van Wijk c.s. dat de absoluut negatieve resultaten werden gepubliceerd; zo hoort dat ook.

De kous is nu af?

Toen de bekende VU-homeopaat Maas eens werd gevraagd wat hij zou doen als er voor eens en altijd was bewezen dat de homeopathie niet werkt, zei hij: "gewoon doorgaan, want ik weet immers dat het werkt". Van Wijk lijkt eenzelfde houding te hebben. In zijn onderzoek scoorden twee medewerkers de leukocyten (die met het antiserum werden "behandeld"). De twee tellingen waren niet geheel gelijk. Logisch, denkt men dan. Zo niet Van Wijk. Hij denkt dat deze verschillen zouden kunnen betekenen dat hij niet de goede assistenten selecteerde (jawel, dan was Benveniste heel wat handiger). "Daarom kan niet met 100% zekerheid worden uitgesloten dat er een effect..... aan de aandacht is ontsnapt".

Publicaties van homeopaten geven een vertekend beeld?

In een commentaar in het Tijdschrift voor Integrale Geneeskunde (8, 248, 1993) zegt de celbioloog en "human sense consulent" (wat zou dat zijn? hoewel, er is geen woord Frans bij) Dr. Linneman dat "het van kwaliteit en grootsheid" getuigt dat een homeopathisch producent dit "ogenschijnlijk tegen zelf gerichte onderzoek" financierde. Hoe zo? Kende men dan het resultaat van te voren? Dat zou overigens wel van enig inzicht getuigen. Linneman bedoelt natuurlijk dat het verwondert dat er mocht worden gepubliceerd; dat verwondert inderdaad. Deze opmerking van Linneman is daarom ook niet van betekenis ontbloot. Er wordt weer eens aangetoond dat in homeopathische kringen in het algemeen negatieve resultaten niet worden gepubliceerd. Dat zouden Knipschild en de zijnen zich nog beter hebben moeten realiseren, dan hadden ze minder schade aangericht.

Het is niet bewezen dat de homeopathie niet werkt?

Recentelijk roepen bekende homeopaten, onder verwijzing naar Knipschilds publicatie, dat het nu wel vast staat dat het niet bewezen is dat homeopathie niet werkt. Eigenlijk om te schateren: of om medelijden te hebben met zo'n armoede. Maar dat zou te veel eer zijn. Heeft Van Wijk nu niet gewoon bewezen dat homeopathie niet werkt? Een bewijs uit onverdachte kringen. Het vervolg zal ondanks dat toch wel komen, want de homeopathische kat heeft beslist meer dan zeven levens.

H. Timmerman

De Europese registratie van homeopathische geneesmiddelen

De vrees dat met het opengaan van de Europese grenzen alle homeopathische onzin uit andere EG landen over ons heen zal komen, leek met een beslissing uit Brussel van verleden jaar gegrond. Maar het Europese parlement heeft anders gesproken. Jawel, vrij transport van goederen kan men niet tegenhouden. Maar er kan wel een registratie van geneesmiddelen, ook homeopathische, geëist worden. En dat lijkt te gebeuren. Alleen zeer verdunde verdunningen krijgen de kans op een eenvoudige registratie en er zal geen medische claim worden toegestaan.

En er is nog iets. De Europese Federatie van Farmacologische Verenigingen wil dat de term "medicine" voor deze verdunningen niet mag worden gebezigd; het zouden preparaten moeten worden genoemd.

Binnen een jaar moeten nu wetten worden aangepast, want de harmonisatie voor geneesmiddelen is voorzien voor 1995.

De houding van het Europese Parlement steekt overigens wel wat af bij de subsidie die Brussel geeft voor onderzoek inzake alternatieve geneesmiddelen. Er zou zo'n 21 miljoen ECU beschikbaar zijn. Men blijft zich verbazen over de al te naïeve houding van velen.

H. Timmerman

"Dat korreltje... dat is toch absurd!"

Het was er snikheet, in die collegezaal van de medische faculteit van de Vrije Universiteit te Amsterdam. En ondanks de zomerse avond waren de collegebanken goed bezet. De Werkgroep Additieve Geneeswijzen van de medische faculteit had een debat georganiseerd over het onderwerp "Homeopathie, kwakzalverij?!" waarbij het bestuurslid van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, prof. dr. H. Timmerman als tegenstander optrad. De verdediging van de homeopathie was toevertrouwd aan de nieuwe privaat-docent in de homeopathie, de Rotterdamse huisarts H. Bodde en de moleculaire celbioloog dr. R. van Wijk. Van Wijk is enige jaren geleden onderscheiden met de Vogelprijs van de fabrikant van alternatieve middelen, Biohorma te Nijkerk. Hij is verbonden aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.

Het debat werd bijgewoond door voorzitter en bestuursleden van onze vereniging. Prof. Timmerman beet het spits af - waarbij de nogal haperende projectie van dia's hem niet altijd passend ondersteunde. Maar zijn standpunt kwam wèl duidelijk over: Homeopathie in onze tijd? Hahnemann zou wel beter weten! Homeopathie is pseudo-wetenschap en hoort niet op een universiteit. Het is een maatschappelijke stroming, een dwaalleer.

Dr. Van Wijk kwam met een omslachtig betoog over de reactie van levende cellen waaruit men met enige moeite de conclusie kon trekken dat hij wilde aantonen hoe die reactie kon worden beïnvloed door uiterst geringe verdunningen.

Privaat-docent Bodde praatte zich behendig los van wat prof. Timmerman had aangevoerd: "'t Kan me niets schelen, ik weet dat het werkt".

Bij de discussie onder leiding van de farmacoloog prof. dr. P.G. Smelik voerde prof. Timmerman aan: Als Hahnemann de tegenwoordige prachtige geneesmiddelen kende zou hij de zaak anders bekijken!

Privaat-docent Bodde: Wat ik mis zijn de geneesmiddelen die een chronische toestand beëindigen - hier helpen de homeopathische middelen.

Bodde had in eerste instantie een paar voorbeelden van genezingen gegeven. Zo had hij een jongetje dat aan migraine leed een buisje met zwavelkorrels gegeven, 20 K, zoals dat in de geheimtaal van de homeopathen heet. Genezing volgde!

De heer Harms, dierenarts te Hardenberg, die zich fel verzet tegen de alternatieve behandelwijzen in de diergeneeskunde merkte in het debat op: "Dat korreltje... dat is toch absurd!"

Bodde: Ik zie dat ik effecten heb, die je vroeger toen ik nog niet met homeopathische middelen werkte, niet had. Ik ervaar het dagelijks.

Prof. Timmerman ergerde zich er aan, dat wanneer men naar onderzoeksresultaten vraagt het antwoord steevast luidt: "Daar wordt aan gewerkt". "Daar word ik zat van". Ik neem het ze kwalijk dat ze zeggen "daar wordt aan gewerkt".

Dr. Van Wijk kwam met een aantal uitgangspunten voor de dag, maar prof. Timmerman herinnerde hem aan een onderzoek dat Van Wijk zou doen met (de fabrikant) VSM, een paar jaar geleden. Korte tijd later kwam er een brief over uitstel, "want we moeten nog wat uitwerken".

Prof. Smelik: De vraag blijft liggen: het bewijs van de effectiviteit van homeopathische middelen. Het moet toch aantoonbaar zijn, wanneer Bodde dat dagelijks ervaart?

Bodde wijst op effectiviteitsstudies met een goed resultaat.

Prof. Timmerman: Er is geen studie van één middel.

Bodde spreekt dit tegen.

Prof. Smelik: Je kietelt het lichaam en dat brengt het afweermechanisme op gang?

Privaat-docent Bodde: Ja.

Prof. Timmerman: Maar dat is geen homeopathie!

Tot zover een korte indruk van de bijeenkomst in de Vrije Universiteit. Ter informatie moge verder strekken dat de heer Roel van Wijk wiens voordracht doordat hij wat erg lang van stof was niet helemaal uit de verf kwam herhaaldelijk optreedt als voorvechter van de homeopathie. Toen bijvoorbeeld op 4 oktober 1991 de Nederlandse Vereniging van Homeopathische **Tandartsen** in het Amsterdamse Krasnapolsky het eerste lustrum vierde met voordrachten en een feest werd de wetenschappelijke basis van de homeopathie belicht door deze zelfde R. van Wijk. Volgens een toelichting dat bij de uitnodiging was gevoegd is de in 1942 geboren moleculaire celbioloog sedert 1965 als bioloog aan de Rijksuniversiteit Utrecht werkzaam. "Hij maakt daarbij onderdeel uit van het researchteam voor complementaire geneesmiddelen".

De mythe van de weldadige natuur: dodelijke kruiden

Geneesmiddelen op natuurlijke basis worden door velen als veilig en mild beschouwd. Ook de wetgever is die mening toegedaan, want op de verspreiding van en handel in kruiden is ook in ons land weinig toezicht. De enige incidentele controles op deze handelswaar worden in ons land verricht door de Keuringsdienst van Waren, die daarvoor onvoldoende is toegerust.

Periodiek is er dan ook door deskundigen, o.a. de aan de KNMP verbonden apotheker dr. P.G.A.M. de Smet, die over deze materie in 1989 een voordracht hield op onze jaarvergadering, aangedrongen op verscherping van het toezicht. Immers elk werkzaam middel verandert in vergif indien de dosis maar voldoende wordt verhoogd. En niet zelden bevatten de kruidenmengsels regelrecht vergif of krachtig werkzame "chemische" middelen. Een nuttig en illustratief overzicht over de in ons land geconstateerde problemen en risico's tijdens het gebruik van natuurlijke produkten verscheen in het *Geneesmiddelenbulletin* van januari 1993.

Dat een catastrofe zoals die zich recent in België heeft voorgedaan, ons land tot nu toe bespaard is gebleven, is waarschijnlijk dan ook meer geluk dan wijsheid. Artsen, verbonden aan academische ziekenhuizen in Brussel en Leuven, beschreven in de *Lancet* van 13 februari jl. een aantal patiënten, dat zeer ernstige schade aan de nieren had opgelopen door gebruik van **vermageringspillen**, waarin Chinese kruiden waren verwerkt. Het betrof hier maar liefst 48 vrouwen met nierbeschadiging *(interstitiële nierfibrose)*, van wie er bij 18 totaal geen nierwerking meer over is en die inmiddels behandeld moeten worden met dialyse (kunstnier). Zij zullen in de toekomst een niertransplantatie nodig hebben, om weer een enigszins normaal leven te kunnen leiden!

Gevaarlijke vermageringskuren

Het artikel van Verherweghen e.a. (*Lancet*, vol 341, p. 388-391) begint met een verslag van hoe de samenhang tussen het vermageringsregime en de fatale pillen werd ontdekt. De afdeling Nierziekten van de Brusselse kliniek kreeg plotseling te maken met meerdere gevallen van een normaliter zeer zeldzame nierziekte bij vrouwen, die allen een vermageringskuur bleken te ondergaan in een daarin gespecialiseerde kliniek X.

Deze kliniek bestond al 15 jaar, er werden gemiddeld tweehonderd patiënten per week behandeld en problemen hadden zich nooit voorgedaan. In mei 1990 werd de daar toegepaste behandeling echter gewijzigd: aan de voorgeschreven middelen werden twee Chinese kruiden toegevoegd, *Stephania tetranda* en *Magnolia officinalis*. Deze middelen werden steeds gecombineerd met injecties, waarin artisjokken-extract en euphylline, en met capsules, waarin zich een mengsel van een achttal deels natuurlijke deels "chemische" middelen bevond. De Chinese kruiden worden in China geoogst en verwerkt tot poeder om de verzendkosten te beperken. Er zijn in België tenminste vier firma's, die dit soort produkten importeren. Controle op de samenstelling ervan was er tot eind 1991 in België niet. De firma beweerde wel, dat de aanwezigheid van zware metalen werd gecontroleerd en uitgesloten.

Pas op voor exotische geneesmiddelen!

Wat precies tot de nierbeschadiging heeft geleid is voor de onderzoekers nog onduidelijk gebleven. Niet alle gebruiksters liepen nierbeschadiging op. Mogelijk is de giftigheid gevolg geweest van de combinatie met de andere aangewende middelen. Daarnaast was er twijfel aan de betrouwbaarheid van de opgegeven samenstelling van de kruidenmengsels. Chemische analyse bracht bestanddelen aan het licht, die niet in een van de beide kruiden voorkomen. Daarnaast ontbraken in sommige capsules stoffen, die obligaat in de Stephania voorkomen. De auteurs suggereren dat in China mogelijk verwisseling is opgetreden tussen stephania en aristolochia. Deze planten heten namelijk in het Chinees resp. *Fangji* en *Fangchi*. Overigens werden bestanddelen van de aristolochia niet daadwerkelijk aangetoond in de capsules. De auteurs sluiten zich in hun conclusie aan bij een recent artikel uit Amerika "The myth of beneficent nature: the risks of herbal preparations" (Huxtable RJ; *Annals intern Med* 1992, p. 165): wees uitermate voorzichtig met niet gecontroleerde natuurprodukten en exotische geneesmiddelen!

Het is opvallend hoe weinig aandacht er in de lekenpers voor deze affaire is geweest. In ons land vonden wij slechts een kort berichtje in de *Gelderse Courant*, terwijl de grote landelijke bladen het bericht niet opnamen. Men kan zich afvragen, hoe de publiciteit geweest zou zijn, indien de schade zou zijn aangericht door een gewoon nieuw geneesmiddel.

Kliniek X heeft overigens vanaf mei 1992, toen de eerste verdenkingen werden geuit, besloten het gebruik van Chinese kruiden in hun capsules achterwege gelaten. Als het kalf verdronken is dempt men de put!

C.R.

Boetes AVRO en NCRV verlaagd

Het Commissariaat voor de Media heeft de boetes voor AVRO en NCRV wegens ongeoorloofde sponsorpraktijken verlaagd tot 10.000 gulden. Aanvankelijk had het commissariaat de beide omroepen 200.000 gulden boete opgelegd wegens de door hen uitgezonden programma's "Natuurlijk genezen" en "Een andere wijze", waarin homeopathische firma's op schaamteloze wijze reclame voor hun kwakzalversprodukten konden maken. De zaak was zoals bekend aanhangig gemaakt door uw bestuur (zie Actiebladen dec. 1991 en sept. 1992). In hoger beroep erkende de Raad van State de opvatting van het commissariaat dat de omroepen, die botweg ontkenden te weten dat Vogel, VSM en Pflüger de programma's betaald hadden, volledig verantwoordelijk zijn voor de financiering van door hun uit te zenden programma's. Helaas oordeelde de Raad dat de opgelegde boetes onevenredig hoog waren, waarop het commissariaat besloot de boetes te verlagen.

Lees mee met drs. A.L. Ternee.....

• • ***Elk pondje door het mondje?***

Onvruchtbaarheid bij mannen kan worden veroorzaakt door een slechte mondhygiëne. Deze ontdekking deed een Duitse professor die 36 mannen, die hij wegens onvruchtbaarheid behandelde, naar de tandarts stuurde. Bij ruim 90% werd cariës (tandbederf) geconstateerd. Bij achttien van de onderzochte mannen werd het gebit gesaneerd en werd op het belang van een goede mondhygiëne gewezen. De andere achttien werden, als controlegroep, niet behandeld. Na een half jaar werden alle 36 patiënten opnieuw onderzocht. Bij de mannen met het gesaneerde gebit bleek de beweeglijkheid, de vorm en concentratie van zaadcellen duidelijk verbeterd. Zes van de heren waren zelfs al "in blijde verwachting". Bij de overige achttien patiënten, waarbij niets aan het gebit was gedaan, was geen enkele verbetering van de vruchtbaarheid waar te nemen.

Apotheker en Homeopathie

• • ***Blokkade***

Geachte collega,

Onder behandeling heb ik uw patiënt, mevrouw S, wegens klachten van het hormonale systeem. Op dit moment gaat het hormonaal iets beter, waar helaas nog niets van wordt gemerkt. Dit komt door een overbelasting van het zenuwstelsel.
1e: nog iets therapie voor hormonale systeem (hormeel);
2e: medicatie zenuwstelsel (neurohormeel en neuroplex).
Hiermede hoop ik de blokkade te doorbreken, waardoor de klachten zullen verminderen/verdwijnen.

Brief, die een huisarts ontving van een "arts voor biologische geneeswijzen". Gepubliceerd in Medisch Contact 2 april 1993, pag. 400.

• • ***SaniCare***

Een goede doorbloeding is een vereiste voor elk gezond lichaam. Laagfrequent magneetveld optimaliseert de doorbloeding. Het bloed stroomt namelijk turbulent door de bloedvaten en bevat o.a. veel elektrisch geladen deeltjes. tijdens een laagfrequent magneetveldbehandeling worden de positief geladen deeltjes gescheiden van de negatief geladen deeltjes, waardoor een gelijkmatiger bloedstroom ontstaat. Dit heeft als gevolg dat er minder wrijving langs de bloedvatwand is, waardoor er een betere doorbloeding kan ontstaan. Ook "tikken" de geladen deeltjes tijdens deze behandeling tegen de bloedvatwand. Hierdoor ontstaat een fraktionele verwijding van het bloedvat. Ook dit effekt zorgt voor een betere doorbloeding. (................)
Samenvattendkan gesteld worden dat laagfrequent magneetveldtherapie een positieve uitwerking heeft op alle biosystemen. Kontra-indikaties zijn zwangerschap, pacemaker en koorts door een virusinfectie.

Produktinformatie over de SaniCare, een antiverslavingsapparaat van 4000 gulden, gepresenteerd op de Beauty Trade Special te Utrecht (maart 1993).

• • ***Nobelprijs***

Bij toeval leerde Dorrestein een jaar geleden een arts kennen die ze nu in gedachten "elke avond de Nobelprijs toekent". ME behoort volgens hem niet tot het rijk der fabelen. De opsomming van zijn conclusies in *Heden ik* leest als een medische thriller: "Een compleet ontregelde suikerhuishouding die zich heeft ontwikkeld tot een beginnende diabetes; een zware kwikvergiftiging die mijn centraal zenuwstelsel ondermijnt; en door mijn falende afweervermogen is het candida albicans-gist totaal op hol geslagen". Conclusie: "Ik ben een chemische puinhoop (.....), een klassiek ME-geval". "Terwijl hij vanachter een dikkel stapel laboratoriumuitslagen zijn zegje deed, voelde ik me eerlijk gezegd toch nog overrompeld", zegt ze. "Het was waar! Ik had gelijk! Hij begon direct met een orthomoleculaire ontgiftingskuur, probeert mijn immuunsysteem rust te geven, en bevordert genezing door me de juiste voeding in de juiste concentraties te laten eten. Ik volg een genadeloos dieet: zelfs boterhammen met kaas zijn verboden delicatessen. Langzaam ga ik vooruit - een proces met golfbewegingen. De knop staat voor een jaar of wat op *blind doorzetten*".

Uit: interview NCR Handelsblad 24 april 1993 met de schrijfster Renate Dorrestein naar aanleiding van haar recent verschenen autobiografische boek Heden ik, over haar ziekte ME (myalgische encephalomyelitis), het chronisch moeheidssyndroom.

Nieuwe ziekten, nieuwe geneeswijzen

In de vorige eeuw was het ziektebeeld van de hysterie zeer verspreid. Niet zelden presenteerden patiënten zich in de befaamde *arc de cercle*, een lichaamshouding die werd aangenomen als de spanningen voor de patiënt niet meer te verdragen waren. Ook andere uitingen van het hysterisch syndroom, zoals verlammingen, blindheid e.d. zijn thans, kennelijk door culturele veranderingen, zeldzamer geworden.

In de eerste wereldoorlog ontstond het **"soldatenhart"**, met zijn klachten van fysieke uitputting, vermoeidheid en kortademigheid. In de jaren zestig leden veel gestresste zakenlieden aan **"manager-ziekte"**. In de jaren zeventig deden zich nieuwe ziektebeelden voor als de postnatale depressie en het premenstrueel syndroom. Beiden zijn diagnosen die uitsluitend door de patiënt zelf gesteld kunnen worden, er zijn net als bij de eerder genoemde beelden geen objectieve criteria.

Verwant aan deze categorie 'ziekten' is ook het *whiplash syndroom:* klachten die ontstaan en soms zeer lang kunnen persisteren na een aanrijding, waarbij het slachtoffer van achteren wordt aangereden en een zwieper met het hoofd maakt. In de jaren tachtig

is er ook veel aandacht voor een ziektebeeld, waarbij spanningen zich uiten via ademhalingsmoeilijkheden, gepaard gaande met een gevoel te zullen stikken: het **hyperventilatiesyndroom**.

Deze lange reeks sterk cultureel bepaalde syndromen heeft sinds 1955 een nieuwe pendant, waarvoor verscheidene namen in omloop zijn. Dunning heeft op onderhoudende wijze de geschiedenis van deze nieuwe ziekte beschreven in zijn boek *Uitersten*. Pas de laatste tien jaar wordt de diagnose ook in ons land in toenemende frequentie gesteld. De voornaamste klachten bestaan uit oververmoeidheid en spierpijn. De klachten zouden vaak ontstaan na het doormaken van een virusinfectie. De ziekte van Pfeiffer is daarbij vaak genoemd als hoofdschuldige. Bij nauwkeurig laboratoriumonderzoek van de patiënt worden geen kenmerkende afwijkingen gevonden. Driekwart van de patiënten zijn vrouwen.

De ziekte heet **'fibromyalgie'**, ook wel **"chronisch moeheidssyndroom"** of deftiger: **myalgische encephalomyelitis (ME)**. De klachten kunnen lang aanhouden en de geneeskunde heeft, gezien het ontbreken van objectiveerbare afwijkingen, weinig meer te bieden dan begeleiding en het de patiënt bijbrengen van inzicht in het ziektebeeld. Deze categorie patiënten heeft vaak problemen met keuringsinstanties, die zich bezighouden met arbeidsongeschiktheid en ook ondervinden zij in hun omgeving veel onbegrip. Er ontstond dan ook al snel een actieve patiëntenvereniging. Omdat de gewone geneeskunde geen echte oplossing biedt en omdat de alternatieve geneeskunde een sterke voorkeur heeft voor slecht gedefinieerde en vage kwalen, kon worden verwacht dat veel lijders in handen zouden vallen van kwakzalvers. En dat klopt ook: de eerste artikelen over succesvolle toepassing van acupunctuur bij fibromyalgie zijn al verschenen!

Charlatan prominent in beeld bij Sonja

Kwakzalvende genezers die zich speciaal op het ME-syndroom hebben toegelegd zijn er ook al. Wij voorspellen in dit verband een zeer drukke tijd voor de Heemsteedse arts Johan Pieron, die recent in de publiciteit kwam. In interviews heeft de schrijfster Renate Dorrestein, die aan ME lijdt, de naam van deze wonderdokter niet genoemd, maar tijdens haar optreden bij Sonja Barend zat de charlatan te stralen op de voorste rij en kwam prominent in beeld. Het is ons dan ook een genoegen om van dit talent wat meer uitspraken te vermelden. Zij zijn afkomstig van een stuk uit het *Rotterdams Dagblad* van 24 april 1993.

Volgens onze kwak vormt de ME-ziekte een ernstige bedreiging voor de volksgezondheid. Over tien jaar is het aantal mensen met ME mogelijk vertienvoudigd. Uitgaande van een kleine honderdduizend patiënten nu zullen er dan in ons land tegen de miljoen mensen ME hebben. Johan Pieron behandelt al zo'n tien jaar ME-patiënten. Na haar lange tocht langs vele alternatieve genezers werd hij Dorrestein's redder. Veel artsen willen volgens Pieron deze ziekte niet begrijpen en zoeken naar een "tussen de oren" verklaring. Hij daarentegen zoekt de oorzaak in een schadelijke werking van giffen in het lichaam die zich manifesteren na bijvoorbeeld een virusinfectie. Pieron benadrukt dat ME niet één ziekte is, maar een "labyrinth van symptomen met een scala van klachten, vooral als gevolg van allergieën".

Dat zijn behandeling succes zal hebben is overigens niet denkbeeldig: uit een recente publicatie van een groep psychiaters uit Oxford (BMJ 305: 147-152, 1992) blijkt dat ook zonder enige behandeling toch na enige tijd vaak een vermindering van de klachten optreedt. Na twee tot vier jaar hadden de meeste patiënten weliswaar nog steeds klachten, maar het percentage waarbij dit hinderlijke invloed op het dagelijks leven had daalde in die periode van 73% naar 33%! In de gunstige groep zaten relatief veel patiënten die lid waren van een patiëntenvereniging en mensen met een identificeerbaar emotioneel probleem.

Kortom een ideaal ziektebeeld voor kwakzalvers: het komt veel voor, de geneeskunde heeft weinig te bieden, de patiënt kan de diagnose zelf stellen, er is enig spontaan herstel te verwachten, maar de patiënt is wanhopig. De kassa in Heemstede rinkelt.

(Zie ook drs. Ternee hiervoor op blz. 7).

"Ingestraald door Jomanda"

Hierbij de voorkant van het kaartje, gratis verstrekt door de Stichting Line. Zo'n kaartje wordt ingestraald door Jomanda die ooit balletdanseres was maar die nu haar genezende handen uitstrekt naar de mensheid. Een huisarts te Deventer stuurde het ons toe. Eén van zijn patiënten, een vrouw met een gemetastaseerd longcarcinoom wijt haar tijdelijke vooruitgang niet aan cytostatica of de stralingskuur maar aan de wonderbaarlijke krachten van Jomanda. "Deze aantrekkelijke dame - uit Deventer afkomstig - heeft kennelijk meer verdiensten dan haar uiterlijk". Er is inmiddels ook door Jomanda ingestraald water zowel voor inwendig gebruik (twee slokjes, meer niet!) maar ook voor uitwendig gebruik. Huidziekte: plekken deppen.

Wat het kaartje betreft dat kan men bij zich dragen. "'s Nachts moet het kaartje onder het hoofdkussen liggen". Na twaalf weken moet men het naar Jomanda (op een postbusnummer in Geldermalsen) terugsturen samen met een geadresseerde en gefrankeerde envelop. Het kaartje wordt dan weer "ingestraald".

Nog even in uw agenda:

JAARVERGADERING

Vereniging

tegen de Kwakzalverij

ZATERDAG 2 OKTOBER

Jaarbeursgebouw, Utrecht